

כתבים

הרב אברהם אביש שור

עוללות מפרקי תולדה ועיון במשנת קרלין סטולין

(ח)

יא / שיחה בענין תשובה

ממרח ה'בית אהרן' מקארלין שהתגלגלה לפולין

בספר שיח קודש המכיל תורות אמרות וסיפורים של צדיקי פולין מחצרות פשיסחא וקוצק, מובאת שיחה באידיש בעניני תשובה¹, כשמעליה מופיעה הכותרת הבאה: 'מ"כ [מצאתי כתוב], מה שדיבר הגה"ק החי' הרי"מ זצלה"ה מגור לאנשים המסתופפים בצלו הק' קודם יום הכפורים, בלשון המדובר בינינו, וז"ל הקדוש'. ניתוחה הלשוני והשיטתי של השיחה, יחד עם עובדות היסטוריות רבות הקשורות לנושא, כפי שיועלו להלן, מעוררים ספק בזיהוי מוסר השיחה, ומצביעים לכאורה על זיהוי המחודש של מחברה: לענ"ד נאמרו הדברים מפי מרח אדמו"ר הזקן בעל ה'בית אהרן' מקארלין.

[שיחה על תשובה]

אם אין אני לי מי לי, אז איך וועל ניט טאהן מיינע עבדות ווער וועט פאר מיר טאהן, יעדער מוז זיין עבדות אליין אפמאהן, ואם לא עכשיו אימתי, ווען וועט זיין דער עכשיו – דער יעצטיגער עכשיו, אין דער מינוט וואס מיר ריידען איז דאך פון בריא(ו)ת עולם אן ניט גיווען און ער וועט ניט זיין, פריער איז גיווען אנאנדער עכשיו, שפעטער וועט זיין אנאנדער עכשיו, אין יעדער עכשיו איז אנאנדער עבדות, אזוי וויא עס שמיט אין זוה"ק לבושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא, איז יעדער עכשיו אנאנדער עבדות, א אנדער זמן, איז א אנדער עבדות, אין אזוי זאגט דהמע"ה חשבתי דרכי, ואשיבה רגלי את עדותיך – נאהר מען זאל זיך מייגע זיין אין דער תורה, מיט אלע קרעפטין ווערט מען

1 לרבי יועץ קים קדיש מפרשיטיק, פיעטרקוב תרפ"ג. ח"ב עמ' 54, אות קצ"ב.

תודה למכון 'עד הנה' לחקר יהדות ובוקובינה על תמיכתם בכתיבת מאמר זה.

מקושר צו דער תורה, ששים רבוא אותיות לתורה, אין ס' רבוא נשמת ישראל וואס געפינען זיך אין דער תורה, ווערט מען א מחותן מיטען כלל אין אז מען טוט אין כלל האט מען פין כלל, מען האט פין כלל נאהק מעהר, וויא פיהל מען טוט אין כלל, קאן מען האבען עפס פון יענעם אידען פון זיין עכשיו - וואס ער האט עין עהם גיטאהן עפס גוטס, ווארום כשאני לעצמי מה אני, ווארום אז איך זאהל זיין אפגיטיילט ח"ו פון כלל טא ווען וועל איך קאנען פאריכטען מיין עכשיו, איין עכשיו פאר דעם צווייטען עכשיו קען מען ניט פאריכטען ווארום יעדער רגע איז מצומצם אין א אנדער אור - היינט ווער שמיטט אז ער האט קאלע גימאכט ח"ו - א גראבע זאך אין ער טראכט אין סור מרע פריער וויא ער שטייט, טראכט ער דאך די גימיינקייט וואס ער האט גיטאהן און וואו מען טראכט דארטען ליגט מען דאך, מיטען נפש ליגט מען אין גאנצען וואו מען טראכט, ליגט ער דאך אין דיא גימיינקייט ער וועט געוויס ניט תשובה טאהן, ווארום עס וועט נתגשם ווערען ביי איהם דער מוח עס ווערט א מממום הלב דערפון ער וועט נאך אראפ ציען זיך עצבות חלילה, און אפילו ער האט שוין ניט גיטאהן גראב עס וועט שוין ניט נתגשם ווערען דעם מוח וועט שוין ניט זיין מממום הלב, אז ער וועט טראכטען אין דעם סור מרע, לוינט אלץ ניט צו טאהן אין סור מרע, ממה נפשך מוטשע אהין דיא בלאטע מוטשע א הער דיא בלאטע, איז דאך אלץ בלאטע, יא גיזינדיגט, ניט גיזינדיגט וואס האט מען אין הימעל דער פון - אין דעם זמן וואס איך טראכט וועגען דעם קען איך זיין א נוקב מרגליות, אז אין הימעל זאל מען עפס האבען, ע"כ סור מרע קער אוועק פון דער רע קלעהר אין אהים נישט, ועשה טוב, עשית חבילות עבירות עשה מצות כנגדן, ע"כ היינט פאר יום הכפורים ברויכט מען פילען עזיבת החטא מיט ישוב הדעת, ומעומקא דליבא, ניט דורך התפעלות, אין א קבלה בלב אויף להבא און זיין פרייליך, אין דיא "על חטאים" דורך זאגען וואס צום געכסטען ניט ליגען אין זיין, נאהר אין "ותמלוך אתה ה' לבדך".²

[תרגום ללה"ק - אם אין אני לי מי לי (אבות פ"א מ"ד), אם אני לא אעשה עבדות שלי מי יעשנה בשבילי, כל אחד ואחד צריך לעשות עבודתו המיוחדת לו בעצמו, ואם לא עכשיו אימתי, מתי יהיה העכשיו הזה, העכשיו הנוכחי, הרגע שאנו מדברים בו, הלא לא היה מאז בריאת העולם ולא יהיה עוד, מקודם היה עכשיו אחר, ואחרי כן יהיה עכשיו אחר, ובכל עכשיו יש עבדות אחרת, כדאיאת בזוה"ק (תיקו"ז כב) לברושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא, ובכן כל עכשיו יש לו עבדות אחרת, זמן אחר ועבדות אחרת, וכן אומר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט נט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, רק שנתייגע בתורה בכל הכח וממילא נעשים מקושר אל התורה, ששים רבוא אותיות לתורה וששים רבוא נשמות ישראל הנמצאות בתורה, ומתאחדים

עם הכללי, וכשעושים בתוך הכלל מקבלים מהכלל, מקבלים מהכלל עוד יותר, עד כמה שעושים בתוך הכלל יכולים לקבל מיהודי אחר מהעכשיו שלו שעשה בו איזה דבר טוב, כי כשאני לעצמי מה אני, כי אם אהיה נפרד ח"ו מן הכלל מתי אוכל לתקן העכשיו שלי, אי אפשר לתקן רגע אחד ברגע אחר, כי כל רגע הוא מצומצם באור אחר, ומכל שכן אם קלקל ח"ו בדבר גס, ומעיין מקודם בסור מרע, במקום שהוא עומד הלא חושב בדברים המגונים שעשה, ובמקום מחשבתו שם הוא, בנפשו הוא שקוע כלול בזה שמעיין בו, וממילא הוא שקוע בכיעור, ובודאי לא יחזור בתשובה, כי יתגשם אצלו המוח, ומתהווה מזה טמטום הלב, ויוריד על עצמו עצבות חלילה, ואפילו אם לא עשה מעשה גס, ומוחו לא יתגשם ולבו לא יטומטם כשיחשוב בסור מרע, גם כן לא כדאי לעסוק בסור מרע, ממה נפשך, להתעסק בבוץ לכאן ולכאן, הרי נשאר להיות בוץ, כן חטא לא חטא, מה יש לשמים מזה, בהזמן שחושב בזה יוכל להיות נוקב מרגליות, שיהיה מזה דבר מה לשמים, על כן סור מרע, תפנה מהרע, אל תחשוב בו, ועשה טוב, עשית חבילות עבירות עשה חבילות מצות כנגדן, על כן היום לפני יום הכפורים צריכין להרגיש עזיבת החטא בישוב הדעת ומעומקא דלבא, לא על ידי התפעלות, וקבלה בלב על להבא, ולהיות בשמחה כמו שכתוב (תהלים ק ב) עבדו את ה' בשמחה, ולומר את הוידוי על חטאים כמה שיותר מהר, לא להיות שקוע בהם, כי אם ב'ותמלוך אתה ה' לבדך'.³

בספרי החסידות הנדפסים אינן מצויות 'תורות או 'שיחות' של צדיקים בשפת האידיש, על אף שנאמרו בשפה זו, ועל אף קשיי התרגום שכבר עמד עליהם הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי⁴, הביאו החסידים את ספרי רבותיהם לדפוס רק לאחר שתרגמו את דברי תורתם מאידיש המדוברת לשפת לשון הקודש. וכל שכן ספרים שהצדיקים עצמם כתבו בלשון הקודש. השימוש בשפת האידיש בספרים נדפסים היה מיועד לנשים.

יוצא מכלל זה הוא הספר הקדוש 'בית אהרן', שרובו הם דברי תורה שאמר מרן אדמו"ר הזקן רבי אהרן מקארלין, וכשאר ספרי חסידות תורגמו הדיבורים ללשון הקודש⁵, סמוך לשמיעתן, וכך הם מופיעים בכתבי היד. אלא שבסוף הספר נדפסה סדרת 'שיחות' בשפת האידיש, אשר מפאת חביבותן המיוחדת של ה'שיחות', הצופנות בקרביהן את יסודות החסידות, חשש, כך נראה, מרן אדמו"ר⁶, כי בגלל קשיי התרגום מאידיש ללשון הקודש, עלולות השיחות לאבד תוך התרגום את נעימותן ומשמעותן המקורית, לכן לא תורגמו

3 התרגום מועתק מספר 'ליקוטי הרי"ם' על התורה ומועדים, ר' משה בצלאל אלתר, בית שמש תש"ע, עמ' תנג'תנד.

4 באגרת הקודש סי' כ"ה בספרו תניא: 'ומ"ש המלקט שרתה לא ידע לכוין הלשון בדקדוק כי הבעש"ט ז"ל היה אומר ד"ת בל"א ולא בלה"ק'.

5 על כך ראה: על דרכי כתיבת והדפסת ספה"ק "בית אהרן" קובץ בית אהרן וישראל גליון כו, עמ' קלט.

6 כי הרי מרן אדמו"ר הגיה את כתבי היד של הספה"ק יחד עם כתבי הקודש של אביו מרן הרא"ש הגדול זיע"א, כנכתב בהקדמה ל'בית אהרן': '...יחד היו אגודים וספונים ומוגהים בכתב ידו הקדושה של אדמו"ר [הזקן] ז"ל כמה הגהות וכמה ענינים...'.
[הזקן]

ללשון הקודש, כרובו של הספר הק', אלא נדפסו⁷, בלשון האידיש כפי שנשמעו מפיו הקדוש של מרן אדמו"ר הזקן, כשהחסידיים המביאים לדפוס מציינים בראש כל שיחה שהיא מופיעה: 'ממש כלשונו הקדוש'.

היו שיחות נוספות של מרן אדמו"ר שנרשמו באידיש, אך לא נמצאו אז בידי החסידיים שהביאו לדפוס את הספה"ק 'בית אהרן', ומשום כך לא באו אז בדפוס. אחת מהן שרדה בידי החסידיים בכתב-יד, ולאחר כתשעים שנה, הובאה בדפוס בספר דברי אהרן⁸. שיחה אחרת נדפסה, לאחר כשלושים שנה, בספר 'כנסת ישראל'⁹, ונרשם מעליה כי נאמרה על ידי מרן רבי אהרן הגדול מקארלין¹⁰. שיחה זו נמצאת בהעתקה בכת"י באוצר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, ומיוחסת למרן אדמו"ר¹¹. השיחה התגלגלה לפולין, וזכתה להידפס כעבור שנים ספורות, ב'זכרון לראשונים'¹² תחת הכותרת: 'מרבניו הגדול אהרן קדוש ה', ובאותה שנה בסוף ספר 'אגרת המוסר'¹³ בשמו של הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר. ושוב נדפסה לאחר עשור, ב'שיח שרפי קודש'¹⁴ כשמעליה נרשם: 'מכתב מה שכתב הרה"ק וכו' הר"ר חנוך העניך זצ"ל מאלכסנדר, לאחר מהחסידיים מענין מקוה ועצבות'. בסופה באה הבהרה: 'הגם שכבר נדפס בס' כנסת ישראל בשם הרה"ק ר' אהרן מקארלין זצ"ל, אבל ידוע לכל שהמכתב הנ"ל הוא מהה"ק מאלכסנדר זצ"ל'.

על אף דבריו של השיח שרפי קודש: 'אבל ידוע לכל שהמכתב הנ"ל הוא מהרה"ק מאלכסנדר', אין ספק כי השיחה הנ"ל לא יצאה מפי הרה"ק מאלכסנדר אלא מפיו של מרן

7 'דברי מוסר והתעוררות מאדמו"ר זצלה"ה על דבר עבודה שבלב זו תפלה בשמחה. מועתק בלשונו הק' ממש' - בית אהרן קמה עמ' ב. 'דברי מוסר מאדמו"ר ז"ל ע"ד עבודה שבלב זו תפלה באהבת חברים כלשונו הק' ממש' - שם, שם. 'דברי התחזקות מאדמו"ר ז"ל בעניני תשובה מועתק ממש כלשונו הקדוש', שם, דף קמ"ה עמ' ב - דף קמ"ו עמ' א. 'התעוררות מאדמו"ר זצוקלה"ה ע"ד התפלה בהתקשרות לצדיקי' באמונה מועתק כלשונו הק' ממש' שם, דף קמו עמ' א. עם הוספה מכת"י המובא בסוגריים מרובעות, במהדורת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ירושלים תשס"ז.

8 ע"י הרה"ח ר' אהרן הויזמן ז"ל, בשנת תשכ"ב, בעמ' יט תחת הכותרת: 'דיבורים של האדמו"ר הזקן "בית אהרן" זצ"ל'.

9 וורשה תרס"ו. ע"י ר' ראובן ז"ק מאוסטילה.

10 על עצבות ושמחה. נדפסה על-ידי ר"א הויזמן בדברי אהרן, עמ' א, במדור של רבי אהרן הגדול מקארלין, מעליה נרשם: 'מרגניתא טבא ואמרי קודש מפום ממלל רברבין קודש הקדשים מרבניו הגדול אהרן קדוש ה'. ר"א הויזמן אמר לי כי בכוונה כתב נוסח מעומעם זה, כי לדעתו שיחה זו אמרה מרן אדמו"ר הזקן בעל ה'בית אהרן', ולא מרן הר"א הגדול, אלא מכיוון שכך תיאורו בס' כנסת ישראל, השאיר את הכותרת עלומה. ר"א הויזמן הוסיף בשולי השיחה: 'זוה תרגומו ללשון הקודש', ונראה כי התרגום לא נעשה על ידו, אלא העתיקו בשינויים קלים מספר 'באר החסידות' של א. שטיינמן, תל אביב, חש"ד, בית קרלין, עמ' 41.

11 בכתבי הרב החסיד ר' מאטי סופר היה רשום שהמאמר הוא מאדמו"ר הזקן בעל ה'בית אהרן', ובכתבי הרב החסיד ר' אהרן לענינטאל לא רשום של מי המאמר, והיו בו מלים באידיש בניב פולני.

12 פיעטרקוב תרע"ב עמ' 31.

13 לרבי שלמה אלעמי, פיעטרקוב תרע"ב.

14 לרבי יועץ קים קדיש, פיעטרקוב תרפ"ג, ח"א עמ' 115, אות תר"י.

אדמוה"ז, כי היא מתאימה וזהה באופן מדהים בסגנונה ובמבנה שיטתי למבחר השיחות באידיש המובאות בספה"ק בית אהרן, ולא רק בגלל שהיא נדפסה שנים קודם, על שמו של הרה"ק רבי אהרן מקארלין.

זו גם הסיבה שהשיחה שלפנינו שפורסמה בשפת האידיש באותו ספר 'שיח שרפי קודש'¹⁵ ומיוחסת להרה"ק החידושי הרי"ם, אפשר להבחין תוך כדי קריאתה כי הדברים נאמרו לא על ידי אחר אלא מפי מרן אדמו"ר הזקן בעל ה'בית אהרן' מקארלין. סגנונה ותבניתה זהה מאוד לשיחות באידיש המובאות בספה"ק בית אהרן. בשורות הבאות אנסה להוכיח ולהצביע על נימוקים נוספים שיש בהם כדי לזהות את מחבר השיחה, ואיך ומדוע התגלגלה שיחה זו כקודמתה לפולין.

כבר הדגשנו לעיל, כי שיחותיו באידיש המדוברת של מרן אדמוה"ז שנדפסו בבית אהרן הם יוצאים מהכלל בספרי חסידות. לעומת זאת לא נדפסו משמם של החידושי הרי"ם והרה"ק מאלכסנדר שיחות שלימות באידיש.

האידיש בשיחה זו היא ליטאית! 'ניט' = 'לא' - במקום 'נישט'. 'ווארום' = 'בגלל' - היא מילה באידיש ליטאית, ואינה קיימת באידיש הפולנית. כל המלים והניבים המופיעים בשיחה הנידונה מופיעים בכל שיחותיו של מרן אדמו"ר הזקן. בהדפסה חוזרת בספר 'ליקוטי הרי"ם'¹⁶ כבר 'תוקנו' חלק מ'טעויות' אלו. למותר לציין כי אותם ציטוטים ספורים באידיש ששרדו בלשון השגורה בפי הרה"ק החידושי הרי"ם והמובאים שם, הם באידיש פולנית השונה מאד מהאידיש הליטאית.

עיקר השיחה הנידונה הם דיבורים המכוונים ליסוד הדברים בחסידות קארלין, ובאו לבטא את שלילת דרך התעניות והסיגופים שנקטו בהם צדיקי בית טשרנוביל בתיקוני התשובה. כאן בשיחה זו, ליבת הדברים היא, כי יש לברוח מהחטא ולהימלט אף מההתעסקות בתשובה על החטא, כי בהתעכבות לצורך התשובה עדיין שוהים בחטא.

וכך אנו קוראים בשיחה הנידונה: 'היינט ווער שמיסט אז ער האט קאלע גימאכט ח"ו - א גראבע זאך אין ער טראכט אין סור מרע פריער וויא ער שטייט, טראכט ער דאך די גימיינקייטן וואס ער האט גיטאהן און וואו מען טראכט דארטען ליגט מען דאך, מיטען נפש ליגט מען אין גאנצען וואו מען טראכט, ליגט ער דאך אין דיא גימיינקייט, ער וועט געוויס ניט תשובה טאהן, ווארום עס וועט נתגשם ווערען ביי איהם דער מוח עס ווערט א טמטום הלב דערפון, ער וועט נאך אראפ ציען זיך עצבות חלילה'. [ומכל שכן אם קלקל ח"ו בדבר גס, ומעייין מקודם בסור מרע, במקום שהוא עומד הלא חושב בדברים המגונים שעשה, ובמקום מחשבתו שם הוא, בנפשו הוא שקוע כולו בזה שמעייין בו, וממילא הוא שקוע בכיעור, ובודאי לא יחזור בתשובה, כי יתגשם אצלו המוח, ומתהווה מזה טמטום הלב, ויוריד על עצמו עצבות חלילה].

15 ח"ב עמ' 54, אות קצ"ב.

16 עמ' תנב-תנג.

העקרון הבסיסי בשיחה הנידונה מתחבר ל'שיחה על תיקוני התשובה'¹⁷ שאמר מרן אדמו"ר הזקן ועיקרה בא לבטא את שלילת דרך התעניות והסיגופים שנקטו בה צדיקי בית טשרנוביל בתיקוני התשובה, כשהוא מדגיש את מרכזיותה של השיחה, והיותה מעמודי התווך בשיטת החסידות של רבותינו הקדוה"ט, הניכרת מתוך פסקת הסיום של מרן אדמו"ר הזקן: 'אזוי האבין מיר מקבל גוועזין פון אונזירע עלטערין פון גרויסע צדיקים' = 'כך קיבלנו מאבותינו הקדושים מגדולי הצדיקים'.

כל הקטע הזה בשיחה הנידונה מתאים לדבריו של מרן אדמו"ר הזקן ב'שיחה על תיקוני התשובה' כי אין לעסוק בשום אופן בתיקון החטא על ידי תעניות וסיגופים שכן 'אין מיינסטין וואס מיא טראכט דערינען בלאנקעט עס זיך' היינו - בדבר שמהרהרים בו שם נמצאים. או אמירתו בהזדמנות אחרת: 'אפילו אינגער מאן אין זיינע זאכן דארף אויך נישט ליגין אין פיל חשבונות, ווארין דער ווייל איז ער דערינען'¹⁸.

יש באימרה בסיומה של השיחה הנידונה להוסיף לזהות המחבר, כי היא מסורה לנו מפי זקני החסידים בשמו של מרן אדמוה"ז: 'אדמוה"ז אמר מיר האבען ניט ליעב מאריך צוא זיין אין על חטא בעסער מאריך זיין באיי ותמלוך'¹⁹.

לאורך כל השיחה הנידונה נמצאות פסקאות שיש להם מקבילות בדבריו הק' ושנשמעו בזמנים אחרים מפי מרן אדמו"ר הזקן: 'ואמר על מאמרם ז"ל. ואם לא עכשיו אימתי. היינו אימתי יהיה העכשיו. כי העת של עכשיו עוברת ועת שבא היא עת אחר. כי מעת בריאת העולם אין לך שום שעה ושום רגע דומה לחבירו. וכ"א יש לו תיקונו השייך לו'²⁰. 'וזהו ע"ד שאמרנו ימים יוצרו. שהכניס בהם צורה לכ"א בפ"ע כי כל יום פועל פעולתו ואין אחד יכול לתקן תיקון חבירו כי כך עלה רצון הבורא שיתוקן בכל יום תיקונו עד ביאת משיחנו שיתוקן הכל ואז יהיה הכל באחדות גמור'²¹. 'וכפי שאמרנו כבר אם לא עכשיו אימתי היינו השעה זו כבר חלף והלך. ואימתי אתקן את השעה העברה'²².

'והאריך בזה הרבה ואמר כי אותיות ישראל ר"ת י"ש ש"שים ר"בוא א"ותיות ל"תורה. כי לכל אחד יש אות בתורה והוא אור הגנוז בתורה שבע"פ. וכשהוא עמל בתורה שבעל פה כראוי משיג האור והחיות השייך למקור נשמתו כי מזה נעשה התורה. ולכך הם ששים רבוא אותיות'²³.

17 בית אהרן 'דברי התחזקות מאדמו"ר ז"ל בעניני תשובה מועתק ממש כלשונו הקדוש', שם, דף קמ"ה עמ' ב - דף קמ"ו עמ' א. ראה עוללות י' 'התשובה ותיקוניה וסוד מרע במשנת קרלין-סטולין', קובץ בית אהרן וישראל, קפ"ח, עמ' קסט-קצב.

18 דברי אהרן, עמ' כא.

19 מהרב החסיד ר' אברהם הלוי הורוויץ שליט"א - מרשימות הרה"ח ר' שמעון שווארץ הי"ו. ובשינויים בספר 'פרי ישע אהרן' עמ' רט.

20 בית אהרן פר' ויגש דף נא.

21 שם, לפסח, דף צג עמ' א.

22 שם, דף פט-צ.

'זאת חנוכה דשנת תר"ג. אמר. כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר. אמר. סור מרע ועשה טוב. פי' כשאתה רוצה לסור מרע. העצה לזה ועשה טוב. מיט האריוואניע. ותתרחק מן הרע. וזהו ודרך חיים כשמקיים מ"ע בחיות הוא תוכחה לסור ממוקשי כו' ²⁴. 'תשובה אין אונזער ערך טייטשין מיר סור מרע על ידי ועשה טוב. משכו איז טייטש אוועק ציהען און צוא ציהען. אז מיא ציהט ארויף אויף זיך קדושה ווערט מען ממילא אוועק גיצויגן פון שלעכטן ²⁵ וכן מובא ענין זה הרבה פעמים משמו הקדוש.

מצד שני, הרעיונות שבשיחה הנידונה - 'שמועס' באידיש, יש להם מקבילות רבות בדברי החידושי הרי"ם ²⁶:

תחילת המאמר על הענין 'אם אין אני לי מי לי', מופיע בספר הזכות כי תשא, ומצוטט פעמים רבות ע"י השפ"א בתוספות נופך כולל ההמשך כשאני לעצמי מה אני, וכו'.

המשך דבריו בענין דוד המלך חשבתי דרכי וכו', מפורש ברשימות השפ"א, הודפס בספרו עה"פ אם בחוקותי תלכו, [ע"י ליקוטי הרי"ם עמ' שה (מהדורה שניה) ובהערות שם]. הענין של סור מרע, מופיע כמה פעמים בדבריו, ידוע מאמרו על מחלוקת יעקב ויוסף, שהקדים את אפרים וכו', וזה אותו רעיון שהסור מרע יהיה ע"י עשה טוב, ומפורש בשפ"א כמה פעמים רעיון זה. ומופיע כמה פעמים בצורות שונות בכל מאמרו.

הענין של סור מרע מוזכר בפירושו גם במאמר בעשי"ת ²⁷ על הפסוק יעזוב רשע דרכו ומובא בעוד מקומות.

הענין המוזכר במאמר על כך שיש שישים ריבוא אותיות לתורה מפורש בדבריו בריש פר' במדבר, מספר רמתיים צופים, ע"ש באריכות ²⁸.

עזיבת החטא ביישוב הדעת ומעומקא דליבא - מוזכר במאמר לעשי"ת בהפטרה קחו עמכם דברים ²⁹, וכן במאמר הראשון לפר' וישב ³⁰, ובמאמר האחרון על הפסוק הראשון בפרשת וירא אליו ה' ³¹.

אך למרות מקבילות אלו לדבריו הק', שיחה זו שלפנינו אינה מוזכרת או מצוטטת בתוך דבריהם של צדיקי גור. גם כשהרה"ק השפת אמת זיע"א מביא בשם זקנו החידושי

23 שם, דף דף סה ע"א.

24 שם, חנוכה דף מז ע"ב.

25 שם, דף קמ"ו ע"א.

26 כפי אשר נמסרו במכתב הרב ישראל דנדרוביץ אלי.

27 ליקוטי הרי"ם על התורה, עמ' תנה.

28 שם, עמ' שט.

29 שם, עמ' עמ' תמוז.

30 שם, עמ' צב.

31 ע"כ ממכתב הרב דנדרוביץ.

הרי"ם³² בענין להקדים את עשה טוב לסור מרע: 'ואמר שזה גם כן מה שכתוב שיוסף הקדים למנשה ויעקב הקדים לאפרים כי שם מנשה על כי נשני אלקים כו' עמלי כמו שכחי עמך ובית אביך. וחשב זה לעיקר [להקדים את הסור מרע]. ויעקב אבינו ע"ה ראה כי אין הכל מוכנים לזה. והקדים אפרים כדעת ב"ה [המקדימים את העשה טוב]. הוא אינו מזכיר שיחה מפורשת זו מזקנו בענין סור מרע ועשה טוב³³.

נכד אחר של האדמו"ר החידושי הרי"ם הלא הוא האדמו"ר רבי פינחס מנחם מפילץ בספרו שפתי צדיק³⁴ מביא אף הוא שמועה זו שהזכיר הרה"ק ה'שפת אמת' בענין להקדים את העשה טוב, אך, שוב מבלי להביא את השיחה המפורשת שלפנינו מזקנו בענין הקדמת עשה טוב.

העובדה שהרעיונות העולים בשיחה הנידונה עיקרן נטועים בחסידות קארלין וב'חדר' הקוצקאי, היא אשר גרמה לייחס את מקור הדברים לחידושי הרי"ם, כפי שקרה לשיחה האחרת של מרן אדמוה"ז שנדפסה בשיח שרפי קודש על שם צדיקי פולין: 'מכתב מה שכתב הרה"ק וכו' הר"ר חנוך הענוך זצ"ל מאלכסאנדר, לאחר מהחסידיים מענין מקוה ועצבות', כפי שצינתי לעיל.

חסיד מבית מדרשם של צדיקי פולין ציין את המקבילות בשיטת החסידות שבין קרלין לקוצק. הוא מעתיק שמועה על כך משמו של מרן אדמו"ר הזקן³⁵: פעם אחת הי' יושב הרה"ק ר' אהרן זצ"ל מקארלין, והי' מספר שבחי צדיקי דורו ואמר: 'בני הרב אא"ק רבינו מרדכי זצוק"ל מטשערנאביל המה צדיקים גמורים רק 'פאלצייסקי'³⁶, וקארלין וקאצק המה וואיענענע³⁷. מתוך הדברים נראה כי מרן אדמו"ר הזקן ראה עיקרים זהים בשיטת החסידות בין דרכו הק' לדרך חסידות קאצק.

32 חנוכה תרנ"ד ד"ה בשם.

33 הרב ישראל דנדרוביץ, קובץ היכל הבעש"ט - גליונות תשרי וכסלו תשס"ח. וכן הקטע הבא.

34 פרשת ויחי אות יח.

35 'גדולת הצדיקים' לר' גרשון עמנואל הלוי סטאשעווסקי, ווארשא תרצ"ד, עמ' 33. המחבר היה תלמידם של צדיקי אלכסנדר. ונכד הרה"ק רבי מרדכי מסטאבניץ תלמיד הרה"ק החוזה מלובלין. בספרו מביא מסורות כפי ששמע מפיו של אביו רבי משה יחיאל הלוי אב"ד זאלישטן תלמידו של הרה"ק חיים דוד ד"ר בנהרדר מפיעטרקוב, ומאשר שמע מפיו חסידי פולין.

36 משטרה אזרחית = Полицейский.

37 Военные = צבא.

דברים אלו נשנו על ידי מרן אדמו"ר הרא"א מקארלין במכתב לאנ"ש באה"ק אחר הסתלקות אביו מרן אדמו"ר אור ישראל מסטאלין: '...אנחנו עובדים עבודת הצבא - וואיינעע סלובע...'. דברי אהרן עמ' קל. ומרן אדמו"ר זיע"א ציין את ההבדל בין עבודת חסידות קרלין לעבודתם של אחרים: 'דער אלטער זיידע האט גיזאגט ס'איז דא 'צבא' און ס'איז דא 'אזרחים'. מיר זענען 'צבא' (ואמר זה בלשון רוסיה)... מיר זעהן דאך ביי שוטרס אז ס'פעלט עפעס מאכט ניט אויס, אבער ביי צבא מוז זיין אלעס אויף דעם האר - אפילו די טריט, טאמער פעלט איין האר איז אין גאנצין פארשפילט'. [א"ז מרן אדמוה"ז כבר אמר: יש צבא ויש אזרח. אנו 'צבא'... אנו רואים כי במשטרה אם חסר מעט אינו כלום, אך בצבא חייב כל דבר להיות על

יתכן גם כי ההדגשה כי חסידות טשרנוביל שונה, מצביעה כי ההשוואה בין שיטות החסידות קרלין וקוצק היא גם בסור מרע על-ידי עשה טוב, ושונות מחסידות טשרנוביל המדגישה את 'סור מרע' קודם ה'עשה טוב'.

בקארלין התגוררו מספר חסידים שהיו מקושרים להרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק ושאליו היו נוסעים. נראה כי בתקופה שבין מלכא למלכא בין ראשית תקפ"ז לבין שנת תקצ"ב³⁸, לאחר הסתלקות מרן הרא"ש הגדול מסטולין, וטרם שמרן אדמוה"ז קיבל עליו את הנהגת החסידים, היו חסידים בודדים שקיבלו עליהם אז את מרות הרה"ק מקוצק שהיה בתחילת הנהגתו, לאחר הסתלקות רבו הרה"ק רבי בונים מפשיסחה בשלהי תקפ"ז.

הצטרפותם של חסידים מקרלין שבליטא לקוצק, נעשתה על ידי אחד מגדולי חסידי פשיסחא וקוצק שגר בליטא, הרה"ק רבי ברוך שפירא³⁹ מהעיירה סטושין שליד הורודנה⁴⁰. עליו הטיל הרה"ק מקוצק את התפקיד 'לקרב אנשי ליטא לזה הדרך'⁴¹.

חסידי קוצק בקארלין התפללו בבית כנסת 'קונפדראק'. בבית כנסת זה התפלל מרן הרא"ש הגדול עם חברות החסידים שיסד בקארלין. ובשעה שמרן הרא"ש הגדול מסטאלין בא להשתקע בקארלין, התפלל בבית כנסת זה, בטרם שבנה את בית הכנסת בתוך ה'בתים הקדושים', שבה המשיך להתפלל בנו מרן אדמוה"ז. בעבר פרסמנו תעודה רוסית שמתוכנה אנו למדים כי ביום י"ז אלול תקצ"ה נשרף בית הכנסת 'קונפדראק', ואז הצטרפו מתפלליו החסידים, כולל חסידי קוצק, להתפלל בבית הכנסת של מרן אדמוה"ז. בנייתו מחדש של בית הכנסת 'קונפדראק' הסתיימה עוד לפני שנת ת"ר, וכיבדו את מרן אדמוה"ז, שגר אז בסטאלין, לבוא ולשובת בקארלין לרגל שמחת חנוכה הבית⁴².

חוט השערה, אפילו הצעדים, אם חסר משהו כחוט השערה, הכל אבוד'. כתיבי קודש עמ' טו. 'ורבינו זצ"ל מסטאלין קארלין (שמנו"כ בטבריא), סיפר בשם א"ז האדמו"ר הזקן: יש צבא ויש אזרחים, פאווינענע מוא [военная мов] (שפה צבאית), און גראזדאנסקא מוא [гражданский мов] (שפה אזרחית), מיר זיינען צבא, מיר דינען פאווינענע מוא'. (ברכת אהרן, משנת רבינו יוחנן, ריז ט"ב).

38 כבר שיערתי בקובץ בית אהרן וישראל גליון ל"ב עמ' ק"מ בהערה שלאחר הסתלקות מרן הרא"ש הגדול מסטאלין זיע"א, היתה תקופה של כחמש שנים שבין מלכא למלכא עד שבשנת תקצ"ב ישב מרן אדמוה"ז על כס הנשיאות. ובתוספת בקובץ באו"י גליון ק עמ' רנ"א בהערה.

39 הסתופף בצל צדיקי פולין: הרה"ק רבי יוסף מטורטשין בנו של הרבי מלובלין והרה"ק רבי בונים מפשיסחה, מגדולי תלמידי הרה"ק הרמ"מ מאצק והרה"ק החידושי הרי"ם. לאחר הסתלקותו יש חליפת מכתבים בינו לבין הרה"ק השפת אמת בקשר להנהגתו של הרה"ק רבי העניך מאלכסנדר, ואז הסתופף בצל הרה"ק רבי יצחק מנסכיז, לאחר הסתלקותו נהג עדה בטשינעו, נסתלק בשנת תרל"ז ומנוחתו כבוד בבית החיים בוורשא.

40 מהעניין לציין כי בהורודנה היו חסידים שהסתופפו בצל צדיקי פולין, המגיד מקוניץ והרה"ק החוזה מלובלין, ולאחר הסתלקותם הסתופפו בצל מרן הרא"ש הגדול מסטולין. על חסידי הורודנה ראה בברכת אהרן עמ' ס"סא.

41 שיח שרפי קודש, חלק א, עמ' 61.

42 על תולדות בית כנסת 'קונפדראק' - ראה קובץ בית אהרן וישראל גליון קלו עמ' קסג-קסז.

'רבינו מקארלין זצוק"ל סיפר: שהתפלל [מרן אדמוה"ז] בבית הכנסת של 'קאמפאנדערציע' (זהו בית הכנסת של הקאמפאניא של רבי אהרן הגדול זצ"ל בקארלין, ושם התפלל בראשונה הרה"ק הרא"ש מסטאלין זצ"ל, ואחר כך בנו לו החסידים בית המדרש גדול עבודו, ועזב את הבית-המדרש הישן) והי' שם אחד מחסידי קאצק, ושאל את רבינו: למה הוא צועק כל כך בתפילה וכו', האט ער איהם גיגעבין א קניפ, וצעק ככרוכיא, ושאל אותו רבינו: מה אתה צועק, וענה לו: ווייל עס טוט מיר ווייא, אז אמר אליו: מיר שרייען אויך ווייל עס טוט אונז ווייא⁴³.

אדמו"ר הזקן חיבב חסידים אלו, שהיו חריפי מח וכל מעיינים בתורה הק'⁴⁴, והיה מנצל את נסיעותיהם כדי להעביר דרישות שלום לרבים הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק. בתוכם העביר גם קובלנה על חסידי קוצק אלו שאינם יגעים בתפילה. מרן אדמוה"ז 'שלח פרישת שלומים להרה"ק מקאצק זצ"ל בזה הלשון: מיר האבין איהם זייער ליב, נאר כל תורה שאין עמה מלאכה וכו'⁴⁵, לערינען אן דאבונין איז גאר נישט⁴⁶. כשנפרד מרן אדמוה"ז 'מהחסידיים הלומדים מפולין, אמר אליהם, אין פוילן האט מען ליב לערינען, מיר האבין אויך ליב לערינען, נאר מיר טייטשין: שמעתתא בעי צלותא, לערינען דארף האבין דאבונען, וצלותא בעי שמעתתא, און דאבונען דארף האבין לערינען, נאר דער בירור פון לערינען איז דאבונין⁴⁷.

משהו משיח זה שעבר בין מרן אדמוה"ז לבין הרה"ק מקוצק באמצעות חסידי קוצק שגרו בקארלין, שרר גם בקוצק. על כך אפשר לעמוד מתוך המימרא שמביא רבי יחיאל משה אב"ד יאדימאוו נכדו של הרה"ק הרמ"מ מקוצק, בהקדמתו לספרו 'ליקוטים חדשים'⁴⁸: 'כעין זה שמעתי מהרה"ק ר' אהרן זצ"ל בלשון דייטש: 'דאווינען דארף מען לערינען מוז מען'. מימרא זו נדפסה ב'בית אהרן'⁴⁹.

לפנינו עדותו של בן הדור ההוא, מחסידי אדמו"ר הזקן⁵⁰, המספר על הקשר בין מרן אדמוה"ז לבין הרה"ק מקוצק, ועל חסידי קוצק בקארלין: 'בעיר קארלין מקום משכן כבוד

43 ברכת אהרן, עמ' קח.

44 כך כונו: 'החסידיים הלומדים מפולין', שם, שם.

45 'וצריך כל איש להתנהג כן בעבודת השי"ת כזו הדרך, מתחילה בדרך ארץ היינו כי עסק התפלה שהוא חיי עשה... ואחר התפלה צריך לבוא לבחי' [נת] התורה היינו חיי עולם, וצריך להיות שני הבחינות, כמאמר הגמרא כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה ויפה תלמוד תורה עם דרך ארץ...'. בית אהרן דף נ"ט עמ' ב.

46 ברכת אהרן, עמ' ק"ח.

47 שם, שם. ועיין שם בעמו' קפ"א עמ' א, בד"ה ודיבר.

48 ווארשא תרנ"ט.

49 דף קנ"ז ע"א, ב'מילין דרבנן' אות כ"ה.

50 החסיד ר' אהרן ציילנגולד, מאורות הגדולים, בילגורייא תרע"א, דף י"ג עמ' א"ב.

הרה"צ ר' אהרן היו הרבה חסידים שנסעו להרה"ק רמ"מ מקאצק ז"ל, ובכל עת שנסעו החסידים לקאצק היו נוטלים ברכת הפרידה מאת הרה"צ מקארלין, ובכל פעם שלח על ידי החסידים פרישת שלום להרבי מקאצק, וכאשר באו החסידים לקאצק שאל אותם הרבי מקאצק מה שלום בן הרב ר' אשר מסטאלין⁵¹, ויהי כבוא החסידים אל ביתם לקארלין שאל אותם הרה"צ האם מסרו את הפ"ש להרב מקאצק ומה אמר להם, והשיבו לו שנתנו את הפ"ש להרבי, אך מה שהשיב הרבי לא רצו לאמר, והפציר בהם הרה"צ שיאמרו לו מה אמר עליו הרבי מקאצק, ולאחר רוב הפצרות השיבו לו שהרבי מקאצק שאל אותם מה שלום בן הרב ר' אשר מסטאלין, ואמר ע"ז הרה"צ ר' אהרן, עדיין לא זכיתי אצל הרבי מקאצק להקרא בשמי רק בשם אבי כמו בן זומא⁵², והנה ברבות הזמן כאשר נסעו החסידים שנית לקאצק ומסרו לו ג"כ פרישת שלום מהרה"צ מקארלין, שאל אותם מה שלום הרב ר' אהרן מקארלין, ויאמרו החסידים שהרב ר' אהרן אמר שעדיין לא זכה אצל הרבי להקרא בשמו כמו בן זומא'.

בהמשך הוא מביא את דברי השבח שהרה"ק מקוצק מרעיף על דברי תורתו של מרן אדמוה"ז⁵³. 'כי שפתים ישק פה קדוש כזה' מסתבר כי דברי התורה הגיעו אליו מחסידיו אלו שגרו בקארלין וששמעו מפיו מרן אדמוה"ז⁵⁴.

מסורה בידנו מזקני החסידים כי מרן אדמוה"ז היה יושב פעמים עם חסידי קוצק בקארלין והיה שח עמהם בדברי חסידות. נראה כי היה זה לאחר עזיבת הרה"ק רבי מרדכי יוסף מאיזביצה את קוצק בשנה ת"ר, שאז החלה בקוצק תקופת הסגירה שבה הסתגר הרה"ק מקוצק בחדרו במשך עשרים שנה עד לפטירתו. בשנים אלו כמעט שלא יצא מביתו ורק יחיד סגולה מעטים הורשו להיכנס אל חדרו.

חסידי קוצק בקארלין שצמאים היו אז לדברי חסידות, ביקשו ממרן אדמוה"ז שישוחח עמהם בדברי חסידות, שכאמור היה תוכנם דומה לדברים ששמעו ולמדו בקוצק. שיחות

51 בשיח שרפי קודש, חלק א, עמ' 64 מובא נוסח קצר ושונה: 'אחד מחסידי קארלין הי' [ב]קאצק, ואמר לו הה"ק הרמ"מ זי"ע תתן פריסת שלום (גריסין) לבנו של הה"ק ר' אשר מסטאלין זי"ע, באמור לו זאת, הי' לחסיד הנ"ל חלישת דעת שלא נתן פ"ש עבור שמו הק' בעצמו, רק מצד אביו, וכשחזר לקאצק, שאלו הה"ק על שמו בעצמו, ואמר לו בזה"ל: הה"ק ר' אהרן מקארלין זי"ע הוא מולח הכל עד שאינו ראוי לאכילה, וזה אינו טוב להבריאות, ואם רוצה למעט הנאתו מהאוכל, יותר טוב הי' לו שלא למלוח כלל'. ואולי יש בדברים נעלמים אלה לרמז מענה על טענותיו של מרן אדמוה"ז בענין התפילה.

52 'בן זומא - לפי שלא האריך ימים ולא נסמך שיקרא רבי, היו קורין אותו על שם אביו. רע"ב, אבות ד א.

53 דף פ"ז עמ' ב. - ראה על כך קובץ בית אהרן וישראל, גליון כ"ו עמ' קלב"ג.

54 'סיפר אחד מחסידי קאצק לפני רבינו אדמו"ר הזקן זצ"ל, מה שאמר היהודי הק' מפרשיסחא להרבי מקאצק זצ"ל, שאפילו ישלחו אותו לגיהנום ח"ו, אין לו מה לפחד, כי תלמיד שגלה גולין לרבו עמו, וממילא אהי' שם עם רבותי הרבי מלובלין זצ"ל והרבי מרימינוב זצ"ל, ואמר אליו הרבי מקאצק פאר איין דאס קיין גישעפט נישט, איהר דארפט סאיי וויא סאיי נישט אן קומען צוא דעם, נאר פאר מיר וועט דאס יא צוא נוץ קומען, וענה לו ע"ז רבינו אדמו"ר הזקן: נא דארף מען דאך זיין אתלמיד'. פרי ישע אהרן, עמ' שסא, מכתבי הרה"ח הישיש ר' יצחק אייזיק אייזין ז"ל.

אלו נרשמו על ידם כפי שאמרם מרן אדמוה"ז בלשון אידיש. טבעי היה שחלק מאותם שיחות שרד בידי חסידי קוצק, ולא נשאר בידי חסידי קארלין, משום כך לא באו לדפוס יחד עם שאר השיחות באידיש בספה"ק בית אהרן.

לא רק הרעיונות שעלו בשיחות זהות לדרך חסידות אחת, גם סגנונם של האימרות השונות של מרן אדמוה"ז המובאות ב'לקוטים'⁵⁵ שבספה"ק בית אהרן, זהות מאוד לאימרותיו החריפות של הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק. כך למשל אנו נתקלים באמרות שנדפסו בספה"ק בית אהרן בשמו של מרן אדמוה"ז מובאים בשמו של הרה"ק הרמ"מ מקוצק בספר 'אמת ואמונה', שאף אם יש מי שמפקפק במקוריותם של הליקוטים שנדפסו שם⁵⁶, הרי עצם עובדת הבאת מימרות כאלו בשמו של הרה"ק מקוצק מצביעה על הזהות הרעיונית שבין קוצק וקארלין⁵⁷.

הרעיונות שעולים בשיחה הנידונה וברעותה העוסקת במקוה ועצבות - עיקרן נטוע בחסידות קארלין ובמקבילתה החדר הקוצקאי, והוא אשר השפיע וגרם לזהות את מחברם כהרה"ק החידושי הרי"ם, שמרן אדמו"ר הזקן שיבחו וקרא עליו: 'הייליגער למדן'⁵⁸, והרה"ק רבי העניך מאלכסנדר, זאת לאחר שהשיחות התגלגלו לפולין על ידי חסידי קוצק שגרו בקארלין, אשר רשמו את שיחותיו של מרן אדמו"ר הזקן עמהם.

סיכום הראיות לשיוך השיחה למרן אדמוה"ז זיע"א:

- א. היידיש בשיחה הנידונה היא ליטאית ולא אידיש פולנית.
- ב. הדברים בסיומה של השיחה הם במסורה בידי חסידי קרלין מפי מרן אדמוה"ז.
- ג. השיחה זהה ביותר לשיחות מרן אדמו"ר הזקן רבי אהרן מקארלין בעל ה'בית אהרן' בסגנון הלשוני ובמבנה השיטתי.

55 ראה קובץ בית אהרן וישראל, גליון כז, עמ' קמג.

56 אמרות אותנטיות של הרבי מקוצק, יעקב לוינגר, תרביץ, תשרי-כסלו תשמ"ו, עמ' 135-109.

57 יש להוסיף על הנאמר, כי בספר שיח שרפי קודש חלק א, מיד בהתחלת הספר, מביא: 'העתק לשון הרדב"ז אשר מאוד הזהיר רב האי עיר וקדיש שיס"ע מו"ר אהרן מקארלין וצוקלה"ה בס' בית אהרן שלו לכל אשר יראת ד' נגע בלב ורשום דבריו הקדושים אליו ולחוקקם על לוח לבו'. הדברים נדפסו בבית אהרן מיד אחר השיחות באידיש של מרן אדמוה"ז דף קמו עמ' א, ומודגש מעליו: ואמר שכלל הדברים שדברנו כבר אמורים ומפורשים בקדושה בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תע"ב... והיה מצוה אדמו"ר ז"ל לאנ"ש לרשום הדברים האלו המועתקים מתשובת הרדב"ז ומספר החינוך הנ"ל, לחקקם על לוח לבם, ואמר כי המה כללים גדולים לכל עניני חסידות'. ובראש חלק ב' של שיח שרפי קודש הוא מביא: 'מה שכתבתי בריש ס' שיח שרפי קודש ח"א, והיות תפילה בכוונה בשם הרדב"ז סי' תע"ב, אמר ע"ז הה"ק הר"ר בונם מפשיסחא זצלה"ה, שכיוון דבר זה בסי' תע"ב נוטריקין תבא עליו ברכה'.

58 'גדולת הצדיקים' לר' גרשון עמנואל הלוי סטאשעווסקי, ווארשא תרצ"ד, עמ' 33.

ד. מבחר שיחות זהות באידיש שרדו ממרן אדמו"ר הזקן ונדפסו. בעוד ואין שיחות דומות באידיש ששרדו מהרה"ק החידושי הרי"ם מגור זיע"א.

ה. תוכנה של השיחה הנידונה מתאים מאד לתוכן השיחה באידיש של מרן אדמוה"ז על 'התשובה ותיקוניה'.

ו. מחבר הספר של שש"ק פרסם גם שיחה אחרת של מרן אדמוה"ז תחת זהות הרה"ק הר"ה מאלכסנדר.

ז. שיטות החסידות של קרלין וקוצק מקבילים ושווים בכמה עניינים. למעט עבודת התפילה. השיחה הנידונה מכילה תכנים מקבילים בשיטת חסידות קרלין וקוצק. וזוהי הסיבה לאפשרות החלפת זהות המחבר בפולין.

ח. מסורה בין חסידי קרלין-סטולין כי מרן אדמוה"ז העניק שיחות בדרכי העבודה לחסידי קוצק בקארלין, וכנראה שעל ידם התגלגלו שיחותיו הק' לפולין.

